

O retrospectivă asupra epocii contemporane (sec. XX – înc. sec.XX1)

Ion Vangheli,
dr.conferențiar, UTM

Epoca contemporană pe bună dreptate poate fi apreciată ca extraordinar de originală și unică în biografia omenirii. Ea se evidențiază în comparație cu cele precedente prin; a) densitatea evenimentelor și proceselor care au avut loc și s-au desfășurat; b) dinamizmul și contradictoriul consecințelor lor; c) interacțiunea diferitor factori care și-au lăsat amprenta asupra derulării lor. Din rândul acestora evidențiem îndeosebi factorul politico-ideologic, care, spre regret, nu este depășit nici chiar până astăzi, măcar că semnificația termenului “ideologie” are în zilele noastre o altă conotație.

Evenimentele s-au desfășurat în așa mod, încât cu începere din a doua jumătate a sec. XX și chiar în ultimele lui decenii, ba mai mult, chiar în zilele noastre năluca trecutului nu tocmai îndepărtat mai persistă, planează asupra liniștii, păcii, înțelegerii, stabilității în diferite zone și regiuni ale lumii. Din păcate nu o singură dată marile puteri aparte, sau chiar omenirea în ansamblu, este pusă în fața dilemei: ori să-și facă un examen de conștiință, să refuze la multe aprecieri, poziții, moravuri, stereotipuri și atitudini, izvorâte din conceptele imperiale, social-clasiale sau ideologice preconceptuate, și după cum demonstrează practica socială de ultima oră eronate, și să-și regroupeze forțele și mobilizeze voința pe un alt făgaș, într-o altă direcție și anume într-o acțiune în comun și deplin acord punând la bază nu interesele egoiste ci cele general-umane. Oare ce se întâmplă astăzi în zona noastră, este vorba de relațiile ruso-ucrainene, nu despre aceasta ne vorbesc? Încotro pot evolua evenimentele, dacă Rusia nu se oprește, nu le adresează conaționalilor săi stabiliți prin alte foste republici sovietice alt mesaj decât cel distructiv pentru noile state – mesaj de pace, înțelegere, respect al normelor și interne și internaționale, conviețuire civilizată, iar de nu le convine condițiile statelor unde i-a găsit timpul, ei să se determine singuri, conștient și liber, responsabil unde și cu cine vor să conviețuiască, da nu să instituie în fiecare din ele unde este o obștină rusească propriul “ministat” contrapus statului-gazdă !..Numai așa poate fi descoperită o cale nouă, deloc ușoară, dar care însuflă optimism, promite un progres incontinuu, multidimensional și universal tuturor statelor și popoarelor... Ori să o continue acțiunea încăpăținat pe vechi, să rămână inertă, continuând calea veche a competiției acerbe și pervertite, a confruntării pentru a demonstra cine e mai mare și mai puternic cu permanentul risc de autonimicire, posibil, chiar de lichidare a tot ce e viu pe pământ. Dintre aceste două perspective au de ales atât marile puteri, cât și fiecare alt stat, din cele în jur de două sute, care există astăzi pe mapamond, și omenirea ca atare ca un tot întreg.

Menționăm în continuare și alte circumstanțe de alt ordin, dar nu mai puțin importante, care actualizează întrebarea hamletiană a existenței umane în zilele noastre. Este vorba aici de acele realizări incontestabile ale științei și tehnicii, ale progresului economic și cultural. Dar și acestea nu pot fi apreciate univoc, întrucât, pe de o parte, ele insuflă optimism, speranțe înălțătoare, practic fiind create premise solide și mijloace necesare, care oferă posibilitatea redresării sau soluționării multora din problemele cu care se confruntă azi diverse state sau zone/regiuni și omenirea în ansamblu. Nimeni nu poate nega această performanță a epocii contemporane în istoria omenirii. Pe de altă parte, aceleași sporuri, progrese pun omenirea în gardă: s-au consumat și, din păcate acest lucru mai continuă și în zilele noastre, extraordinar de enorme resurse de tot felul (material-economice, financiare, intelectuale/științifico-tehnice, socio-umane) pentru crearea și perfecționarea armamentului, a tot felul de mijloace de distrugere în masă, care fiind puse în aplicare în cazul în care celor care dispun de ele li se pare că sunt amenințați și astfel se apără de realul sau imaginarul inamic, - consecințele unor astfel de clarificări a relațiilor pot ieși de sub orice control sau arbitraj... Avea dreptate cunoscutul și renumitul savant A. Einstein, când afirma că într-o astfel de situație omenirea-și poate pierde nemurirea. În timpurile noastre orice litigii sociale interne din cadrul oricărui stat, ori neînțelegeri dintre diferite state pe tot felul de chestiuni, necesită o cu totul altă abordare: nu lupta de clasă, nu războiul civil, nu revoluțiile, de ce gen sau caracter nu ar fi ele, sunt, sau pot fi, locomotivele istoriei, nu războaiele fratricide, nu impunerea păcii cu ajutorul armelor, ci dialogul, comunicarea, înțelegerile, consensul, găsirea „mijlocului de aur”, care-ar asigura pacea și stabilitatea, în ultima instanță a ceea ce este cel mai scump: viața și integritatea societăților, statelor, oamenilor.

Epoca contemporană într-adevăr nu are asemănare cu celelalte în privința diversității, profunzimii și acuității de contradicții, de diferite dimensiuni și diapazon, de domenii de manifestare/acțiune, de metode de soluționare, căutările soluționării cărora s-a revărsat într-un șir de mișcări politice foarte diverse după conținut, formă, caracter, ample și riguroase (de eliberare națională, socialistă în cele trei varietăți ale ei – revoluționar-democratică, social-democratică și comunistă, ale tineretului, verzilor, mișcările feministe, pacifiste etc.) care-au avut drept consecințe schimbări adânci, radicale în viața diferitor state și a lumii, au modificat substanțial coraportul de forțe sociale, antrenând în activitatea conștientă mase de zeci și sute de milioane de oameni. La etapa contemporană catalizator al acivizmului social în întreaga lume este mișcarea general democratică, largă și riguroasă, lupta pentru dezrădăcinarea/lichidarea totalitarizmului în diferitele lui forme de manifestare și existență, iar alături de ea se manifestă mișcarea ecologistă. În legătură cu activizarea grupărilor extremiste de diferite nuanțe sunt necesare acțiuni coordonate și consecvente a tuturor

statelor și organizmelor internaționale întru combaterea lor. Putem afirma că această mișcare pentru prevenirea consecințelor lor periculoase asupra păcii și securității s-a transformat într-un torent atotplanetar, care vizează democratizarea vieții majorității țărilor lumii și a relațiilor dintre state.

Contradicțiile sociale firești și cele altoite unor sau altor state în mod artificial prin contribuția ideologiilor divergente și concurente își mai păstrează actualitatea în istoria politică a lumii contemporane. Din rândul acestora face parte contradicția dintre om și natură, societate în genere și natură. În virtutea relațiilor nechibzuite cu natura noi, oamenii, ne-am ales cu o duzină de probleme – cea a resurselor, energetică, încălzirii globale, alimentară, demografică, înapoierii unui șir întreg de popoare și țări. Pericolul este destul de grav, dar după cum susțin mai mulți savanți, el poate fi prevenit și stopat. Asta se poate doar prin conjugarea eforturilor tuturor statelor, și mari și mici, și înalt dezvoltate, și mai puțin dezvoltate, a tuturor oamenilor pe care continent nu ar trăi ei. La ușa timpului bate o politică ecologică globală, articulată, multidimensională, pe care ar trebui s-o aplice toți și fiecare din actorii sociali.

Tot în această epocă s-au perindat un șir de conflagrații de diferite proporții: mari și mici, civile și interstate, multe din ele de o putere și ferocitate necruțătoare, crude, fără precedent, inclusiv două războaie mondiale – „invenție” stupidă a sec. XX, războaie, în care au fost atrase zeci de state, toate continentele, milioane de oameni. Acestea au adus omenirii distrugereri enorme, pierderi incomparabile, o dezorganizare, deși provizorie, dar totală a vieții în diferite țări și regiuni, în întreaga lume, și deasemeni un prejudiciu moral colosal, traumând pentru mult timp conștiința a generații întregi de oameni din țările beligerante. Cele două războaie mondiale au generat în felul lor, conform ideologiei bolșevice comuniste, un lanț de revoluții socialiste, au schimbat în mod artificial scenariul obiectiv al mersului civilizației într-un șir de țări de pe diferite continente, au provocat o întrecere dubioasă dintre capitalism și socialism, dintre muncitorime și celelalte pături sociale mai sărace și burghezi. O tabără, cea conservatoare în persoana SUA și Europei Occidentale avea de ce se îngrijora văzând și știind ce s-a produs în Rusia bolșevică în și după 1917 și deasemeni în statele-satelit după cel de-al doilea război mondial, iar cealaltă, nucleu și avangardă a căreia era URSS-ul susținea pestetot și cu toate mijloacele disponibile așa numita mișcare de eliberare națională, mișcarea muncitorească din orice țară...Nu întârzia niciodată la cerințele reale oficiale, sau, nu rareori instinctiv clasiale, să le ia partea nu numai în vorbe, declarații dar și prin implicare de tot felul (inclusiv militară) pentru a le susține, apăra, sprijini... Această competiție dubioasă și irațională adusesse omenirea (și nu numai odată pe la mijlocul sec. XX, apoi în 1983, când tensiunea SUA-URSS ajunsese la maxim și când un exercițiu nuclear NATO l-a făcut pe Președintele sovietic A.Kosâghin să se teamă de izbucnirea războiului atomic) în pragul unei conflagrații totale,

care putea fi ultima în istoria ei. Atmosfera specifică a secolului XX, circumstanțele la care ne-am referit au modificat în mod cardinal relațiile sociale, ritmul vieții, densitatea evenimentelor, legăturile și interdependențele lor pe scară atât națională, cât și regională și mondială. Contemporanii au devenit observatori, martorii și în unele cazuri și actori ai unor evenimente și procese care nu se înscriau nici într-o logică, ajungându-se până la adevărate absurdități... Doar o singură ilustrație de proporții: calificând mișcarea socială din Afganistan drept revoluționar-democratică, trupele sovietice au fost introduse într-acolo, dar așa și nu s-au lămurit până la sfârșit de la cine a venit ordinul, comanda, dispoziția – Secretarul General al PCUS, Biroul Politic – organ politic suprem colectiv, Ministrul Apărării?! Este știut cu ce s-a ales statul sovietic din această operație și care i-au fost consecințele.

Situația ambiguă în care s-a pomenit omenirea în sec. XX - înc. sec. XXI s-a instalat cu implicarea predominantă a doi factori: cel politic și cel ideologic. Este greu de a-i separa, ei s-au intersectat și îmbinat/combinat într-o formă foarte ciudată, uneori contradictorie. După părerea mai multor analiști și observatori în zilele noastre se întrezăresc posibilități ca divergențele ideologice să nu fie un obstacol în elaborarea unor politici sociale atât interne cât și internaționale sau zonale reieșind din conștientizarea unicității și diversității lumii, a valorii vieților omenești, a legăturilor și interdependențelor dintre toate statele și națiunile, dintre toate componentele existenței umane. Anume această conștiință a legăturilor și interdependenței statelor și popoarelor alimentează optimismul, care îl împărtășesc tot mai mulți și mai mulți oameni de pe întreaga planetă. De unul singur niciun stat, țară, cât de mare și bogată nu ar fi, nu poate face față riscurilor, problemelor, provocărilor timpurilor noastre, dar împreună, conjugând toate resursele și potențialul, sau, cel puțin, acționând paralel, dar nicidecum contra, pot fi obținute progrese în toate direcțiile.

După cel de-al doilea război mondial evoluția evenimentelor a avut loc în direcția construirii unei lumi bipolare: la un pol - capitalismul întruchipat de SUA și celelalte state aliate în zdrobirea fascismului (Marea Britanie, Franța ș.a.) iar la celălalt socialismul/comunismul întruchipat de Uniunea Sovietică și statele eliberate, unde mișcările antifasciste au evoluat în “revoluții socialiste”, inspirate de mișcarea comunistă internațională și susținute de armata sovietică, care în continuare, pe parcursul zdrobirii și a Japoniei militariste, s-a materializat în ceea ce a primit denumirea de “lagăr socialist”, “sistemul mondial al socialismului”. Aceste două sisteme diametral opuse și-au creat și instituțiile lor politice specifice. În martie 1948 Marea Britanie, Franța și țările Benelux-ului au semnat un Tratat, pact de apărare mutuală prin care se institua Uniunea Europei Occidentale; în aprilie 1949 la el se alătură alte 7 state (Italia, Danemarca, Norvegia, Portugalia, Islanda, SUA, Canada), astfel formându-se o alianță militară occidentală largită – Tratatul Atlanticului de Nord (NATO), statele

membre angajându-se ca în situația în care una dintre ele va fi atacată, toate celelalte să i se alăture în lupta contra agresorului. Impresionanta putere militară a URSS și teama persistentă față de Germania i-au determinat pe liderii statelor vest-europene să se preocupe de propria securitate. La acest lucru i-a îndemnat să treacă căderea Cehoslovaciei – instalarea acolo a regimului sovietic-socialist. Biruințele în lanț a “revoluțiilor socialiste” care erau practic nu altceva decât subjugarea Europei de Est de către sovietici, a diminuat cu mult independența Poloniei, Ungariei, Cehoslovaciei, României, Bulgariei și Germaniei de Est, forțele armate ale cărora erau numai ca părți ale unei structuri militare mai largi, comandată de Uniunea Sovietică. Conducerea sovietică a creat oficial acest sistem “de alianțe” impuse ca reacție/imediat după ce Germania de Vest a fost admisă în NATO, dându-i denumirea Organizația Tratatului de la Varșovia – tratat de prietenie, colaborare și ajutor reciproc, semnat în luna mai 1955. Majoritatea politologilor și comentatorilor occidentali au perceput această organizație ca ceva mai mult și anume ca un act întreprins cu scopul de a legitima prezența sovietică militară în statele susnumite. Tratatul nu presupunea nici un fel de structuri multinaționale, iar structurile lui militare erau nu altceva decât continuarea structurilor respective ale URSS. Majoritatea statelor Tratatului de la Varșovia de fapt nu dispuneau de armament greu performant; unitățile lui de avangardă erau alcătuite din forțele armate sovietice, dislocate în Germania și încă în unele din alte state socialiste și care constituiau în timp de pace 18 divizii motorizate, întărite de aviația sovietică și asigurate din tâl. Europa s-a pomenit “înghețată” în sfere de influență formate din două grupuri de state ostile unul altuia... Nu exista nici o posibilitate de reunificare a Germaniei... Din anul 1948 forțele de ocupație divizaseră națiunea învinsă în două state: în mai 1949 apare RFG – creată de Aliții occidentali, iar în octombrie 1949 se formează cel de-al doilea stat german - RDG.

După moartea lui I.Stalin în a.a. 1953-1968 s-au trezit la luptă pentru eliberare popoarele din Estul Europei, măcar că est-europenii s-au opus dominației sovietice încă de la începutul perioadei de ocupație și până la prăbușirea totală a sistemului în 1989. Revolte au fost în Cehoslovacia și Germania Democrată (iunie 1953), nemulțumiri au urmat în Polonia (1956), în Ungaria (1956), când au fost puse în aplicație trupele sovietice și înăbușirea căreia a făcut 20.000 morți. În anul 1968 trupe ale Tratatului de la Varșovia au intervenit în Cehoslovacia pentru a preîntâmpina “îmbolnăvirea” socializmului în această țară, destituind regimul lui Dubcec...

Către sfârșitul anilor 1970 se manifesta vădit tendința de descompunere a acestui tratat. Tot mai multă independență au prins a demonstra Polonia, iar România s-a opus introducerii forțelor armate în Cehoslovacia, practic părăsind acest tratat. Același lucru îl făcuse Albania în anul 1968.

După căderea regimurilor comuniste în țările Europei de Răsărit (sfârșitul anilor 80 ai sec. trecut), la întâlnirea de nivel înalt care-a avut loc la Moscova în a. 1990 a fost atins un acord de dizolvare a organizației. Din anul următor ea a încetat de a mai exista. În câțiva ani (1991-1994) armatele sovietice treptat au fost scoase din Cehoslovacia, Ungaria, Germania și Polonia... Contingentele de soldați, ofițeri, tehnică militară de diferit gen, etc. au fost retrase și dislocate pe întinsurile Rusiei. Nu se știe precis câte și în care din fostele republici sovietice socialiste ele au fost repartizate, - iar un lucru este știut: pe teritoriul Republicii Moldova, fără consimțământul poporului suveran al acestui tânăr și, să o recunoaștem fragil stat, a rămas Armata a 14-a și un arsenal extrem de mare și periculos de armament din potențialul militar (probabil nu tot), de care dispuneau sovieticii în țările Europei de Est. Dramatizmul situației acestui stat: anume această “moștenire” sovietică este o povară grea asupra independenței și suveranității acestui stat, iar, pe de altă parte, alimentează separatizmul raioanelor din estul republicii...

În anul 1949, pentru a stimula dezvoltarea socialistă a țărilor unde cu ajutorul Armatei sovietice au biruit revoluțiile, despre care am zis mai sus, și pentru a organiza integrarea economică socialistă, a fost format CAER-ul – Consiliul de Ajutor Economic Reciproc, organizație interguvernamentală, care pretindea a uni și coordona eforturile statelor membre în vederea organizării și aprofundării colaborării economice, dezvoltării planificate a economiilor naționale, accelerării progresului științifico-tehnic, egala nivelurile lor de dezvoltare economică. Această organizație avea organele sale de conducere: Suprem – Sesiunile; Executiv – Comitetul executiv și Secretariatul – toate situate la Moscova. În anul 1975 CAER-ul a căpătat statutul de observator în ONU . La acea vreme statelor CAER-ului aparținea 1/3 din producția industrială mondială. Mai apoi la CAER au aderat noi state din lagărul socialist așa încât către sfârșitul deceniului al optulea al sec. trecut el cuprindea toate țările socialiste, cu excepția Albaniei, Coreei și Chinei, deși cu ultima au fost făcute încercări de a o apropia. CAER-ul a colaborat, ce-i drept epizodic, cu Iracul și Mexicul. Unitate bănească a CAER-ului era rubla sovietică neconvertibilă, astfel creîndu-se un sistem valutar închis. Schimbul de mărfuri avea loc în formă de barter (kliring). La etapa inițială CAER-ul a jucat un rol vădit în ridicarea/dezvoltarea economică a statelor aparținând blocului sovietic și care declarase drept scop/sarcină primordială construirea socializmului. Ajutorul primit de la URSS – țară-nucleu al sistemului, deși purta mai mult caracter tehnic și de resurse, dar totuna a jucat un rol pozitiv asigurând crearea unui anumit fundament pentru transformările socialiste după modelul sovietic/rusesc. Am putea spune că acest ajutor a neutralizat/înlocuit planul Marshall, de care au beneficiat statele Europei Occidentale. De la sfârșitul anilor 1950 CAER-ul a început a fi perceput ca alternativă a procesului de integrare europeană, (care treptat dar sigur demonstra

mai multă eficiență și dinamism), intenționând să dovedească avantajele economiei socialiste planificate: a început coordonarea planurilor de dezvoltare social-economică a statelor membre; colaborarea statelor a început a fi supusă principiului diviziunii socialiste a muncii... Au fost încercări de a trece la specializarea ramurală, care-ar cuprinde atât industria cât și agricultura... Pentru susținerea energetică a statelor-membre au fost construite: conducta de petrol “Drujba”, rețeaua energetică “Mir”; pentru Kuba a fost organizat “podul” de asigurare a acestei țări cu petrol... În anii 70 în cadrul CAER-ului apar primele organizații internaționale ramurale mixte care coordonau lansarea producției lor în diferite țări; s-a purces la crearea întreprinderilor mixte, mai ales în domeniul explorării diferitor zăcăminte în URSS, Mongolia, Kuba...Deciziile CAER-ului purtau un caracter de recomandare și statele-membre le aplicau pe măsura necesității. Desigur Uniunea Sovietică cu autoritatea sa “grea” înclina, fin spus, statele membre spre îndeplinirea deciziilor “articulate”, la care se convenea.

Evenimentele din a doua jumătate a anilor 80 ai sec. trecut și criza structurală care s-a declanșat concomitent cu acestea, au slăbit și știrbit din autiritatea URSS-ului. Ea nu mai putea exercita influența decisivă de odinioară asupra situației din CAER. Către acest moment se deteriorase schimbul de mărfuri, s-au acumulat un șir de datorii reciproce, obligațiuni neîndeplinite, neglijate, sau chiar date uitării... De la începutul anilor 90 statele membre ale CAER-ului trec la comerțul în valută liber-convertibilă, din care cauză necesitatea acestei organizații devine nulă. Astfel din anul 1991 această organizație își încheie existența și funcționarea.

Desigur atât descompunerea lagărului socialist, a organismelor lui politico-militar și economic putea să nu se producă, dacă ar fi fost sănătos și trainic nucleul lui – URSS-ul, dacă ar fi fost găsite și aplicate mecanisme eficiente de funcționare, dacă sistemul creat ar fi avut acea atracție sau magnetism “de nezdruincinat”, care i se aplica în vorbe și tot felul de declarații... Doar tendințe dominante în lume erau atunci și rămân și acum cele de colaborare, întrajutorare, integrare zonală, regională, continentală sau alt. Sistemul sovietic retrăia clipe de cumpănă, de grele încercări. O recunoșteau chiar și mulți din demnitarii sovietici, încercau să identifice careva soluții, dar ele s-au dovedit a fi ineficiente, nu au redresat deloc situația.

La 8 decembrie 1991 la Belovejskaia pușcia (Belarusi) liderii celor trei republici slave Federației Ruse, Ucrainei și Belarusi-ului, respectiv B. Elițin, L.Kravciuc și S. Șușchevici, printr-un acord semnat de ei au pus începutul descompunerii ultimului imperiu – celui sovietic. Până la aceasta au fost făcute încercări de a-l salva. În martie 1990 a fost inițiat un referendum pentru prolongarea Actului din 1922, când s-a format URSS ca un stat federalist. O bună parte din populație – rusă – l-au susținut fiind pentru prolongarea existenței

lui și conștientizând totodată necesitatea reformării lui. Dar referendumul nu a fost acceptat/susținut de toate republicile, printre care și Republica Moldova.

De ce s-a descompus Uniunea Sovietică ?, când tendințe generale în lume erau lărgirea legăturilor dintre state, colaborarea, integrarea ??? Liderul sovietic de atunci M. Gorbaciov spunea, că nimic nu le-a reuși liderilor naționali, că ceea ce vor ei să facă este o aventură, deoarece nivelul de integrare în URSS era chiar mult mai avansat decât în Occident, după cum considera el. - Le-a reușit, spre regretul multora din cetățenii sovietici, și, din păcate, spre durerile, greutățile, complicațiile care-au parvenit după aceasta. Din rândul cauzelor care-au dus la destrămarea URSS-ului și, implicit a tuturor organismelor socialiste internaționale, evidențiem: a) URSS, formată ca federație, a tins spre un unitarism exagerat centralizat, care nivela/unifica diferențele dintre republicile-părți componente; b) URSS s-a format în baza recunoașterii dreptului popoarelor la autodeterminare, pe principiul național-teritorial, nu pe cel teritorial, și atunci când criza se acutiza, au început mișcările de împotrivire/opunere Centrului. Constituțiile sovietice consfințeau suveranitatea republicilor, dar această suveranitate era doar declarată, republicile tindeau să fie mai libere în cadrul spațiului lor, să fie mai puternice, M. Gorbaciov insista ca Centrul să fie puternic, ca acesta și în continuare să determine totul și pestetot...c) în URSS se construiseră un complex economic unic care a asigurat integrarea economică a republicilor: prea puțin, iar mai degrabă și mai des, nu se ținea cont de voința și particularitățile republicilor...Așa stăteau lucrurile și în lagărul socialist, în cadrul Tratatului de la Varșovia, și în cadrul CAER-ului – totul dicta Centrul care era Kremlinul...Cu apariția greutăților economice, legăturile economice dintre republici au prins a “scârțâi” din încheieturi, să slăbească, să se rumpă; republicile au tins să se desprindă de Centru, să se autoizoleze... Centrul nu a fost pregătit pentru o așa derulare a evenimentelor; d) sistemul politic sovietic se baza pe o centralizare dură a puterii, purtător al căreia era nu poporul, implicit, statul suveran fie cel unional federativ, fie subiectele părți componente de nivel mai inferior, ci Partidul Comunist. Criza din partid, pierderea de către acesta a rolului conducător și descompunerea lui, în mod inevitabil a condus la descompunerea URSS-ului; e) criza totală, pe care nu a putut să o gestioneze Centrul în ultimii ani de existență, au slăbit substanțial Centrul și a întărit republicile, elitele politice ale cărora din motive complexe – economice, politice, personale – s-au dovedit a fi cointeresate mai mult în descompunerea decât în menținerea/păstrarea și înnoirea URSS-ului. Astfel din anul 1990 începe parada suveranităților, - proces deloc ușor, dar mai mult sau mai puțin el s-a desfășurat pe căi civilizate, fără vărsări de sânge. Este știut că Centrul în persoana Federației Ruse, continuatoare a URSS, și coloana a cincea din republici – populația alolingvă – nu priveau cu ochi buni afirmarea noilor state suverane. Cum pot fi calificate aceste răsturnări de situații, aceste schimbări/ metamorfoze

spectaculoase în lumea socialistă? Nu există o unitate absolută de păreri în acest sens: unii analiști sau observatori apreciază acest fenomen ca negativ, rău, de nedorit, pe când alții îl consideră firesc, inevitabil și de importanță atât pentru Federația Rusă, cât și pentru fostele republici din URSS, cât și fostele țări ale lagărului socialist. Este dreptul fiecăruia să aibă propriul punct de vedere. Personal mă solidarizez cu cei de-ai doilea. Cu Revoluția bolșevică din Rusia omenirii, civilizației i s-a impus un făgaș îndoielnic de dezvoltare și un model de dezvoltare, după cum a demonstrat-o practica, nu din cele mai bune și eficiente.

De noi posibilități spre a se renova, moderniza s-a bucurat și Rusia după destrămarea URSS-ului. Le-a valorificat oare ea ? Și-a făcut ea un examen de conștiință încât să recucerească încrederea (da a avut-o oare ?) foștilor parteneri, să aranjeze astfel lucrurile în interiorul său ca să aibă acea atractivitate prin mecanismele căreia ar reanima acea Uniune? Părerea mai multora, inclusiv a noastră, este că - nu! Nu ! Și încă odată nu!

Posibil, dat fiind faptul că fostele republici sovietice nu vroiau să o rumpă brusc cu ceea ce se obișnuise, nemaivorbind de dorința Federației Ruse de a rămâne în statutul de odinioară de supraputere, în locul URSS, a fost inventată o nouă formațiune – Comunitatea Statelor Independente. Acordul despre crearea ei a fost semnat la Mînc de către reprezentanții celor trei republici slave, iar ceva mai târziu a fost elaborat și adoptat, tot la Mînc, Statutul ei. La 21 decembrie 1991 în capitala Kazahstanului, orașul Alma-Atî a fost semnat Protocolul referitor la Acordul cu privire la crearea CSI. El a intrat în vigoare pentru fiecare țară în parte din momentul ratificării. Conform Statutului și Acordului scopurile CSI-ului sunt ambițioase și multiple – de la dezvoltarea colaborării la egal și reciproc avantajoase în toate cele patru sfere ale vieții sociale până la protecția mediului înconjurător, schimbul reciproc de informație, respectarea strictă și conștiințioasă a obligațiilor reciproce. Membri ai CSI sunt 12 din fostele republici sovietice, Ucraina fiind membru asociat. Republicile Baltice din start nu au acceptat intrarea în CSI. CSI are structura sa organizațională, care include: Consiliul Șefilor de Stat, Șefilor de Guvern, Miniștrilor afacerilor externe, Miniștrilor apărării, Adunarea Parlamentară a țărilor-membre, Curtea de Justiție, Secretariatul executiv, din anul 1999 denumit Comitetul executiv al CSI. Alături de acestea au fost formate mai mult de 70 de instituții, care au destinația să favorizeze interacțiunea multilaterală între statele membre și realizarea acordurilor în diferite domenii ale vieții sociale: economie (Comitetul economic interstatal), industrie (Consiliul interstatal a Conducătorilor ministerelor și departamentelor de cooperare în domeniul construcției de mașini, Uniunea euroasiatică interstatală a cărbunelui și metalelor, Consiliul interstatal antimonopol ș. a.); în domeniul agriculturii, transportului și comunicațiilor (ex. Consiliul cosmic interstatal); în domeniul științei și tehnicii (Consiliul științifico-tehnic interstatal, Consiliul interstatal de apărare a proprietății

industriale,... în problemele informației științifico-tehnice, Consiliul coordonator în problema informatizării statelor membre...), în domeniul energiei, comerțului, finanțelor, a politicii vamale, securității ecologice, situațiilor excepționale, securității și luptei cu criminalitatea (ex. Consiliul Miniștrilor afacerilor interne, Consiliul Conducătorilor SIS, Consiliul coordonator al procurorilor generali etc.). Nu au fost enumerate toate aceste instituții instrumentate, dar ele sunt suficiente pentru a avea o anumită imagine despre structura CSI-ului. La prima vedere a fost construită o formațiune social-politică și economică destul de complexă, pare că nu a scăpat nimic din centrul atenției...Dar cât de funcționale s-au dovedit a fi ele? Este o întrebare deloc retorică și deloc simplă. Pe ea se poate pronunța oricine, dar mai mulți analiști și experți constată randamentul redus al CSI, mai mult, vorbesc despre ineficiența ei. În această nouă organizație Federația Rusă se comportă în același stil - autoritar, autocratic, dovedindu-se continuatoare consecventă a mentalității și comportamentului imperial de sorginte postsovietică. Ea nu a refuzat de a-și menține prezența geostrategică în spațiul postsovietic într-o formă "nouă", liberalizată, de influență.

Republica Moldova a acceptat necondiționat intrarea în CSI. Cu aderarea la CSI ea își alimenta niște speranțe (care până la urmă s-au dovedit a fi iluzii deșarte): că își va aduce aportul la procesele integraționiste în spațiul postsovietic; că va soluționa problema secesionismului rusofil; că va evita acutizarea crizei social-economice cu riscul evoluției ei în una politică de proporții; că nu putea să nu țină cont de mentalitatea electoratului: rezultatele scrutinelor din a. a. 1996, 1998 și 2001 demonstau preferințele majoritare ale acestora – eficientizarea relațiilor cu CSI; că prin aceasta își va consolida suveranitatea politică, își va proteja interesele economico-comerciale; că va minimaliza impactul negativ al crizei, fiind dependentă de importul de resurse energetice; că se va descurca pe piața din est cu produsele sale, care pe alte piețe nu ar rezista din cauza competitivității reduse. Nu poate fi trecută cu vederea și altă circumstanță: un rol aparte l-a jucat conservatorismul și inerția în comportamentul elitei/clasei politice care perpetua cu smirenie dependența noului și tânărului stat de Comunitate, și nu atât de Comunitate ca atare, cât de nucleul ei, care a fost, este și rămâne continuatoarea/succesoare Imperiului țarist și a celui sovietic – Federația Rusă.

Mai mulți observatori și analiști apreciază în felul lor aderarea Republicii Moldova la vre-o una din organizațiile internaționale. Să o facă doar demnitarii de stat? sau Parlamentul? Sau să se consulte cu cetățenii, prin procedura referendumului? Credem că toate pot fi valabile dacă sunt conforme legilor, care ar trebui să se afle în capul mesei și dacă sunt conjugate la maxima responsabilitate și a celor de la putere, și a cetățenilor simpli.

În noiembrie 2013 la Vilnius Republica Moldova a parafat acte de importanță majoră pentru parcursul ei european, printre care Acordul de Asociere, despre

regimul liberalizat de vize cu UE, care pot fi semnate până în toamna acestui an. Prin acestea și, ceea ce e cel mai important, prin alinierea ei în toate privințele la standardele europene, Republica Moldova va face noi pași, vrem să credem, siguri și consecvenți în vederea apropierii de familia europeană. Există speranțe reale că perioada oscilării ei între Est și Vest se termină. A venit timpul ca Republica Moldova să-și facă sânguincios temele și să rămână fidelă cursului strategic ales – integrarea europeană. Să ne conformăm cerințelor comunitare a trebui toți de la vlădică și până la opincă, de la conducători de toate rangurile și până la masele de simpli cetățeni. Pentru aceasta trebuiesc cunoștințe multe, din diferite domenii. În această direcție - de lămurire, informare, iluminare a populației în cel mai larg și adevărat sens al cuvântului, au de muncit toți actorii sociali, începând cu pedagogii mijloacele de informare în masă, partidele politice proeuropene, ONG-urile, toți oamenii de bună credință, care se gândesc la un viitor mai bun al tânărului nostru stat .

Rolul experimentului în cunoașterea științifică

Ion Vangheli,
dr.conferențiar, UTM

Știința a ajuns la stadia de produs finit, (deși ea este în continuă dezvoltare și căutare de sine) parcurgând o cale lungă și nu rareori complicată, contradictorie. Ceea ce reprezintă ea astăzi este rezultatul conlucrării a două modalități de căutare/descoperire a adevărului sau altfel spus, tabere de savanți – empiriștilor și raționaliștilor.

Este cunoscut că una din ramificațiile științelor sunt științele empirice, din rândul cărora fac parte fizica, chimia, biologia, care utilizează preponderent metoda experimentală. De asemenea este cunoscut că această metodă se aplică și în științele umanistice, unde ea își are specificul său.

Un rol enorm de mare în dezvoltarea științelor empirice îl are experimentul. Acesta reprezintă o formă a cunoașterii științifice prin intermediul căruia savanții descoperă legități care guvernează un domeniu al realității. Experimentul este un lucru asiduu al savantului care intervine conștient și premeditat în desfășurarea fenomenelor și proceselor. Prin experiment savantul obține cunoștințe noi, urmând etapă cu etapă, făcând unele anticipări, presupuneri sau ipoteze științifice, - pentru ca în final să fie completat tabloul științific într-un domeniu sau altul sau să refuze la calea aleasă, dacă rezultatele muncii lui se dovedesc a fi greșite sau contraproductive.